

Till Upplands-Bro kommun
Kommunstyrelsen och Bygg- och Miljönämnden
196 81 Kungsängen

Upplands-Bro 22-06-26

Yttrande över anmälan om att återvinna avfall för anläggningsändamål på fastigheten Lindormsnäs 1:5

CR Concrete Recycling AB (verksamhetsutövaren) har den 17 maj till kommunen anmält att de planerar att återvinna 209 000 m³ avfall för anläggningsändamål inom två områden på fastigheten Lindormsnäs 1:5 (fastigheten).

Med anledning av anmälan yrkar Naturskyddsföreningen i Upplands-Bro (föreningen) att kommunen:

- förbjuder verksamhetsutövaren att påbörja den planerade verksamheten som anmälan avser,
- förelägger verksamhetsutövaren att ansöka om tillstånd för såväl den planerade som den pågående verksamheten på fastigheten, samt
- förbjuder verksamhetsutövaren att utföra den pågående verksamheten inom strandskyddat område.

Skälen för föreningens yrkanden

Verksamhetsutövaren har den 24 mars och den 27 november 2020 anmält och därefter bedrivit samma typ av verksamhet på samma fastighet som den nu aktuella anmälan avser. De två tidigare anmälningarna med ärendenummer MIL.2020.366 och MIL.2020.951 avser 56 250 respektive 98 000 m³ avfall. Den nu anmälda verksamheten, som avser ytterligare 209 000 m³ avfall, skulle innebära en avsevärd ökning av den volym avfall som ska återvinnas på fastigheten.

Föreningen anser att miljökonsekvenserna av den pågående verksamheten och den planerade verksamheten måste genomgå en samlad bedömning enligt miljöbalkens regler. Bygg- och miljönämnden (nämnden) har enligt mark- och miljödomstolen inte hanterat anmälningsärendena ”med den omsorg som de anmälda verksamheterna har krävt”. Vidare fann mark- och miljödomstolen i samma dom att den pågående verksamheten är tämligen omfattande och innebär en betydande förändring av förhållandena inom aktuella delar av fastigheten (se dom den 16 december 2021 i mål 5285-21 från mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt, s. 12).

Den pågående verksamheten har gett upphov till omfattande klagomål och anmälningar. Dessa behöver tas om hand på ett adekvat sätt enligt mark- och miljödomstolen. När verksamhetsutövaren nu vill utöka verksamheten så är den enda lämpliga lösningen att nämnden med stöd av 9 kap. 6 a § miljöbalken förelägger verksamhetsutövaren att ansöka om tillstånd för den befintliga och den planerade verksamheten.

Förutsättningarna enligt 9 kap. 6 a § miljöbalken är uppfyllda

Enligt 9 kap. 6 a § miljöbalken kan verksamheter som endast är anmälningspliktiga bli föremål för tillståndsprövning om de medför en betydande miljöpåverkan. Möjligheten kan användas i de fall tillsynsmyndigheten anser att det inte räcker att förelägga en verksamhetsutövare att vidta enstaka åtgärder med stöd av hänsynsreglerna utan bedömer att hela verksamheten behöver prövas och styras upp i ett sammanhang. Se kommentarerna, Lexino och Nordstedts juridik, till bestämmelsen.

Föreningen anser att det inte är lämpligt att hantera täktverksamheten vid Lindormsnäs via separata anmälningar som avser olika delområden. De kumulativa effekterna av de olika verksamheterna kommer inte kunna bedömas på ett korrekt sätt. Täktverksamhetens påverkan på arter och strandskydd har inte hanterats på ett korrekt sätt av kommunen hittills enligt mark- och miljödomstolen. Konsekvenserna för det skyddade området "Uppsalaåsen-Lindormsnäs" har hittills aldrig beskrivits av verksamhetsutövaren eller bedömts av kommunen. Detta talar för att verksamheten nu måste tillståndsprövas enligt 9 kap. 6 a § miljöbalken.

Föreningen vill även påminna kommunen om vad som beslutades den 23 maj 2019 i ärende MIL.2018.658. Enligt protokollet från bygg- och miljönämnden ska verksamhetsutövaren följa vissa försiktighetsmått. Nämnden uttalar att "verksamheten får bedrivas i en omfattning som inte överstiger 100 000 m³ massor. Om verksamheten ska bedrivas i större omfattning skall den tillståndsprövas". Den aktuella anmälan avser en verksamhet som överstiger 100 000 m³ massor och ska därför enligt nämndens tidigare uttalanden tillståndsprövas. Föreningen vill även påtala att försiktighetsmått nummer 5 inte har följts, "massor får inte till någon del utläggas närmare stranden än 100 meter", inte heller har respekterats. Även detta utgör skäl för att nu tillståndspröva såväl den pågående som den anmälda verksamheten.

Miljökonsekvenserna av all täktverksamhet måste genomgå en samlad bedömning

Den pågående och planerade verksamheten bedrivs på en fastighet som utgör livsmiljö för en stor mängd djur, fågel-, insekts- och svamparter, varav flera är rödlistade arter och signalarter. I de aktuella områdena lever till exempel tallmovägstekel, silversmygare och sälggetingbock. Flera arter omfattas även av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram, bland annat skrovlig taggsvamp och spricktaggsvamp. Fågelarter i det aktuella området är bland annat grönfink (starkt hotad, omfattas av Bernkonventionen), trädlärka (omfattas av Bernkonventionen, prioriterad art i Skogsvårdslagen) och stenskvätta (inkluderad i Bernkonventionen och Bonnkonventionen). Samtliga fågelarter omfattas av fågeldirektivets skydd.

Naturvårdsverket skriver på sin hemsida följande om vilda pollinatörers behov:

"Bland pollinatörer är sandig miljö en viktig och artrik miljö. Av våra cirka 300 arter av vildbin så lever 213 arter i sand och många fjärilars larver lever på sandlevande växtarters blad, blommor eller rötter. För att marklevande pollinatörer ska kunna bygga bo i sandmiljön får sanden inte vara för bevuxen med vegetation eller för näringsrik. Den sandiga marken bör även vara öppen och solexponerad. Exempel på sandiga miljöer är sandtäkter, vägkanter och kraftledningsgator."

Området finns med både i *Insektsinventering av sandtaget Lindormsnäs samt förslag till åtgärder (Hans Bartsch & Länsstyrelsen, 2006-2007)* och i *Inventering av insekter i sand- och grustag (Länsstyrelsens 2007)*. Både Bartschs och Länsstyrelsens rapporter föreslår samma åtgärder för att bevara den unika miljön:

"Rekommendationen innebär i klartext att ingen traditionell efterbearbetning ska ske vare sig på de ytor där brytningen upphört sedan länge eller på de ytor där brytning fortfarande pågår. Den innebär också att de förstnämnda ytorna inte ska störas av den fortsatta brytningen och de sistnämnda ytorna avslutas med kvarlämnade tjocka lager av grus och sand och där så är möjligt med rasvinkel... Hårdgjorda ytor bör åter täckas med lager av grus och sand från sandtaget. Rekommendationen innebär därmed också att främmande schaktmassor eller kross inte skall tillföras och läggas ut. Skulle tippning av mindre mängder av främmande massor ändå komma ifråga skall detta göras i norrläge och täckas av tjockt lager av grus och sand. Sandtagets närområde präglas av närliggande Natura 2000 - området Rösaringen, mellanliggande jordbruksverksamhet, parkliknande natur runt Säbyholm och Låssa Kyrka samt Säbyholmsvikens strandzoner. Den sammantagna bedömningen är att en stor

del av länets insektsfauna finns här inom ett par kilometers omkrets.” (Barscht & Länsstyrelsen, 2006-2007)

Rekommendationerna från bägge inventeringarna är att stimulera fauna och flora med anknytning till varma sandiga miljöer i öppna marker. Ett annat, minde bra, alternativ som inventeringarna förslår är att området lämnas som det är. Båda inventeringarna avråder starkt från traditionell efterbearbetning med tillförsel av schaktmassor, släntning och återplantering av tall. Inventeringarna hävdar att lerhaltiga massor som läggs ovanpå utplanad mark utgör det största hotet mot den framtida miljön i tåkten. Vitalt är att läget i tåkten läses av innan en verksamhet påbörjas, för att säkerställa att naturvärden inte går förlorade.

”Nedlagda grustäkter är således värdefulla biotoper som riskerar att försvinna framgent. Åtgärder bör sättas in som säkerställer naturvärdenas bevarande. Fauna och flora med anknytning till varma, sandiga miljöer i öppna marker bör stimuleras genom att träd och buskar som skuggar sandslänter eller sandplaner tas ner. Generellt gallras träd så att de kan utvecklas till fristående träd. Framför allt grövre ved lämnas på platsen eftersom de är boplatser för steklar med mera.” (Bartsch, 2006 & Länsstyrelsen, 2007).

För Lindormsnäs är de specifika rekommendationerna följande (Bartsch, 2006 & Länsstyrelsen, 2007):

Storrasbranter lämnas orörda.

Plana grusplanerna nedanför storrasbranterna. Gallra små tallar så att de som lämnas kan utvecklas till mycket gles tallskog med sparbankstallar.

Resterande krossgrusupplag tas bort helt.

Öst-, syd-, och västvända slänter och rasbranter: Solstrålningen ökas igen genom att skuggande träd och sly på och framför dessa röjs undan. Lämna mindre eller högre högstubbar. Framförallt sälgar som inte skuggar väsentligt lämnas kvar för att erbjuda rikligt med pollen och nektar.

Ruderatmark Uppväxande småtallar glesas ut väsentligt för att området ska bibehålla stäppkaraktär. Enstaka tallar lämnas för att växa upp som ”sparbankstallar” som på sikt kan ge hålträd och en större andel död ved i form av torrakor och lågor i olika nedbrytningsskeden Lämna skogsbrynen och bestånd av kirsåål, palsternacka och gullris.

Entomologiska Föreningen i Uppland har i en skrivelse till kommunen 3 april 2019 reagerat över verksamheten i tåkten:

”Till exempel kan nämnas fler än 150 arter av viktiga pollinerare, som vildbin och andra gaddsteklar, vilket får anses vara en mycket hög siffra. Området är även hemvist för ett flertal rödlistade insekter. Av dessa kan särskilt läppstekel (*Bembix rostrata*) klassad som NT och tallmovägstekel (*Arachnospila westerlundi*) klassad som VU nämnas. Läppstekeln har i Lindormsnäs en av sina få fastlandsförekomster, och kan vissa år förekomma i stort antal på platsen. Tallmovägstekeln är en mycket sällsynt art där de flesta svenska fynden har gjorts i Stockholms län. Här vilar således ett särskilt ansvar på länet för artens nationella bevarande. [...] Vi anser att grustakten i Lindormsnäs håller så pass höga naturvärden att det på sikt definitivt bör övervägas att bli ett naturreservat med egen skötselplan.”

Den insektsinventering som gjordes av Bartsch/Länsstyrelsen 2007 är absolut giltig enligt Entomologiska föreningen i Uppland och Thomas Harry, styrelseledamot i Entomologiska föreningen i Dalarna och Västmanland, som besökte grustaget i juli 2021. Thomas Harry menar att antalet läppsteklar har ökat sedan inventeringen och är Nordens största population. Också Bibaggen *Apalus bimaculatus* fanns/finns i stort antal, hundratals.

Sammantaget menar föreningen att de underlag som hänvisas till är tillräckliga skäl för att omedelbart stoppa verksamheten.

Transporter till och från täkten

Flera närboende har räknat trafikrörelserna under delar av dagar över trafikrörelser från verksamhetsutövaren transporter till och från täkten. Man har uppskattat att det passerar cirka 60 till 80 lastbilar per dag, många med trailer. Föreningen har bara hittat en redovisning över trafikrörelser från verksamhetsutövaren (se bilaga 1) och där kan det utläsas att det körs större mängder massor till fastigheten varje månad. Det finns också en video som visar trafikstockning mellan Liljebacken, Säbyholm till grustaget den 16 december 2021.

Mot bakgrund av att transporter till och från den befintliga verksamheten är omfattande ifrågasätter föreningen om verksamhetsutövaren bedrivit sin verksamhet i enlighet med vad som angetts i de tidigare ingivna anmälningarna. Det åligger kommunen att på ett tillförlitligt sätt mäta den totala mängden tillförda massor, till exempel genom georadar.

Dricksvattentäkt

Inom fastigheten finns en vattentäkt som är utpekad som en vattenresurs med hög prioritet i den regionala vattenförsörjningsplanen i Stockholms län (se karta, bil 2). Vattentäkten är ett vattenskyddsområde med namnet "Leran". Utöver vattenskyddsområdet finns enligt VISS (Vatteninformationssystem Sverige) ett skyddat område enligt vattenförvaltningsförordningen med namnet "Uppsalaåsen-Lindormsnäs" (EU ID: SEA7WA40520235) (se karta, bil 3).

Så som föreningen uppfattar kartmaterialet kommer den anmälda verksamheten att bedrivas i området som är skyddat enligt vattenförvaltningsförordningen och EU-rätten. EU:s ramdirektiv för vatten syftar till att medlemsländernas vatten ska skyddas och vattenkvaliteten förbättras. Ramdirektivet anger bland annat att medlemsstaterna ska säkerställa erforderligt skydd för de vattenförekomster som används eller som är avsedda att användas i framtiden, för uttag av dricksvatten, i syfte att undvika försämring av deras kvalitet (artikel 7). Detta innebär i den regionala vattenförsörjningsplanen att skyddet förstärks för de vattenresurser som har givits högsta eller hög prioritet. För att skyddet av vattenresurser ska kunna upprätthållas är det av stor vikt att föreskrifter efterlevs, vilket bland annat ställer krav på kontinuerlig tillsyn. Vattentäkten har även tilldelats de högsta kvalitativa poängen i den regionala vattenförsörjningsplanen.

Enligt VISS (Vatteninformationssystem Sverige) ska tillsynsmyndigheten kontrollera efterlevnaden av de särskilda bestämmelser som gäller inom det avgränsade och skyddade området. Det innebär exempelvis att tillse att området skyltas, tillse att meddelade förbud och förelägganden efterlevs, kontrollera att verksamhetsutövare söker nödvändiga tillstånd och följa upp att villkor i tillstånd efterlevs. Dessutom är det tillsynsmyndighetens uppgift att tolka och förklara innebörd och räckvidd i föreskrifterna om det föreligger osäkerhet i ett enskilt fall. Det är lämpligt att tillsynsmyndigheten för vattenskyddsområdet yttrar sig i detaljplaneförfaranden och vid prövning av verksamheter inom området där en påverkan på vattnet kan ske.

Norrvatten har i ett PM till kommunen daterat 13 november 2020 yttrat sig om planerna på utfyllnad av grustaget. (Lindormsnäs_ Geologi, hydrogeologi och yttrande om utfyllnad och planer).

PM:et innehåller bland annat följande:

Genomgång av exempel/typ massor som är tänkta som utfyllnad:

Exempel på massorna (Tegelhagen) som visas upp till Norrvatten visar på heterogena massor där mesta delen är sisaLera och sisaMorän. Massorna ska vara rena massor dvs under MRR (<MRR) men efter att gått igenom underlaget så är 22st provtagningsnivåer (0,5m) <MRR (MRR massor), 29st provtagningsnivåer (0,5m) >MRR-KM (KM-massor) och 3st provtagningsnivåer (0,5m) >KM-MKM (MKM-massor). Detta visar att man inte haft kontroll på massorna innan de togs emot om det ska vara MRR-massor. Lakttest verkar inte vara gjorda.

Norrvattens PM 13 november 2020 fortsätter utlåtandet om eventuellt utfyllnad över vattentäkt:

”Om länsstyrelsen och kommunen överväger planerna för området ser vi att ni bör tänka på följande:

- Det är mycket svårt att återställa den bortschaktade grusåsens grundvattenbildande funktion genom att fylla ut med nya massor, utan att riskera att påverka grundvattenflöden och föroreningshalten i grundvattnet.
- Jordmassor bör vara homogena och inte innehålla fraktioner <0,063mm dvs finsand och uppåt. Detta för att inte skapa ett tätande skikt ovanför åsmaterialet som minskar förmågan till grundvattenbildningen av Lindormsnäs del av åsen. Silt har en god kapillär lyftkraft vilket kan påverka grundvattenbildningen negativt. Vegetation med stor förmåga att suga vatten från marken bör därför inte placeras med material med silt i dess rotsystem.
- Om godkännande om återställning av grusås med massor så bör enbart rena massor komma till platsen så bör hårdare krav ställas för att härleda massor från ursprungsplats till anläggning och placering på anläggning. Provtagningen per 100m³ bör ske på ursprungsplats med samlingsprov som representera variationen i jordprovtagningsvolymen på 100m³. Krav på att understiga NVV värden för urlakning för MRR så att SGU och länsstyrelserna fastsätta miljökvalitetsnormer för grundvatten med haltgränser underskrivs. SGU och länsstyrelserna har fastställt miljökvalitetsnormer för grundvatten med haltgränser för ett större antal ämnen enligt ”utgångspunkt för att vända trend” (SGU-FS 2019:1 samt Vattendelegationernas inriktningsbeslut om PFAS 2016-11-16). Samtliga dessa ämnen och halter behöver beaktas avseende risk för förorening i massorna. ...
- Nyttjande av transporter med tunga fordon och arbetsmaskiner innebär risk för spill av petroleumprodukter på mark med snabb föroreningstransport till grundvattnet. Även små mängder av petroleumspill kan innebära luktproblem i vattnet, vilket kan medföra att dricksvattnet blir otjänligt enligt LIVSFS 2017:2. ...
- Att enbart godkända kemikalier används i området och krav och regler efterfölj vid användning av olje- och petroleumprodukter. Till exempel; arbetsmaskiner ska stå på täta underlag om de lämnas uppställda över natten. Tankning ska ske utanför tillrinningsområdet till grundvattenmagasinet och på täta underlag. Tillfällig lagring ska ske i godkända dubbelmantlade behållare. En riskhanteringsplan måste tas fram och ska beskriva hur eventuella spill- och miljöolyckor ska hanteras. Absolut ska finnas till hands väl uppmärkt för att snabbt kunna användas vid olyckor och spill. Fastighetsägaren behöver uppvisa beräkningar och kontrollera att det uppfyller en godkänd livslängd samt upprätta en kontrollplan som klargör ansvarsfördelning samt kontrollpunkter, t.ex. vem som ska återställa dess täthet vid olyckor och när livslängd är överskriden.”

Norrvatten har i ett yttrande till kommunen den 26 februari 2021 uttryckt sig starkt kritiskt mot den pågående och planerade verksamheten över vattentäkten, bland annat eftersom utfyllnad med massor kan påverka grundvattenflöden och föroreningshalten. Norrvatten har granskat planerna för området översiktligt utifrån geologiskt och hydrogeologiskt samt utifrån risk för påverkan på framtida reservvattenkvaliteten. Sammanfattningsvis är Norrvattens bedömning att:

- Det är mycket svårt att återställa den bortschaktade grusåsens grundvattenbildande funktion genom att fylla ut med nya massor, utan att riskera att påverka grundvattenflöden och föroreningshalten i grundvattnet.
- Om godkännande ska ges av planerna så behöver villkor ställas på massornas kornstorlek och övriga fysikaliska egenskaper samt för att minimera risk för vattenförorening.
- Om godkännande ska ges om återställning av grusås med massor så ska garanterat rena massor användas på platsen. Krav ska omfatta tillräcklig provtagning och att massor understiger Naturvårdsverkets värden för urlakning för MRR så att SGU och länsstyrelserna fastställda miljö kvalitetsnormer för grundvatten med haltgränser underskrids.
- Då måste villkor ställas för att härleda massor från ursprungsplats till anläggning och placering på anläggning. Massor från platser med risk för markföroreningar ska inte användas för utfyllnad. Riskplatser är vägar, industrimark, bensinstationer, flygplatser, deponier, handelsområden etcetera, och platser med känd föroreningshistorik t.ex. på grund av brandskumsanvändning.
- För arbete och installationer inom grundvattenmagasinets tillrinningsområde ska tillräckligt skydd mot föroreningar inrättas så att grundvattenkvaliteten inte påverkas negativt.

Naturskyddsföreningen hävdar att, mot bakgrund av vad Norrvatten framfört samt att anmälan helt saknar bedömningar av hur vattenskyddsområdet Leran och det skyddade området "Uppsalaåsen-Lindormsnäs" påverkas av den pågående och den planerade verksamheten, behöver kommunen stoppa den anmälda verksamheten och förelägga verksamhetsutövaren att inkomma med ansökan om tillstånd för såväl den pågående som den anmälda verksamheten.

Föreningen kräver att den pågående verksamheten inom strandskyddat område omedelbart stoppas tills tillstånd getts eftersom verksamheten inte har prövats för strandskyddsdispens.

För Naturskyddsföreningen i Upplands-Bro
Bro dag som ovan

Carin Enfors, ordförande Naturskyddsföreningen i Upplands-Bro
Ringuddslingan 23, 197 91, Bro
070-536 26 15

Bilagor

- Bil 1: redovisning över trafikrörelser
- Bil 2: Leran Vattenskyddsområde
- Bil 3: Karta VISS över vattenskyddsområde